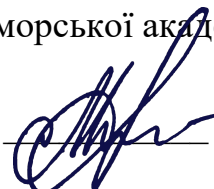

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКА ДЕРЖАВНА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Херсонської державної
морської академії

 Олена ДЯГИЛЕВА

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

З освітнього компонента	ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА НАУКОВЦЯ
Ступінь вищої освіти	Доктор філософії
Галузь знань	G «Інженерія, виробництво та будівництво»
Спеціальність	G 8 «Матеріалознавство»
Освітньо-наукова програма	«Матеріалознавство»
Курс	Перший
Форма навчання	Очна

Херсон – 2025

Робочу навчальну програму з освітнього компонента «Професійна етика науковця» розроблено відповідно до навчального плану та освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії зі спеціальності G 8 Матеріалознавство д.пед.н., професором, професором кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Ляшкевич А. І. – 17 с., мова навчання – українська.

Програму розглянуто та ухвалено на засіданні кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки

«26» серпня 2025 р.

протокол №1

Завідувач кафедри

Вікторія ДОБРОВОЛЬСЬКА

Гарант освітньо-наукової
програми

підпис

Олександр САПРОНОВ

Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ

Завідувач відділу аспірантури
та докторантури

підпис

Едуард АППАЗОВ

Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ

Завідувач навчально-методичного
відділу

підпис

Валентина ЧЕРНЕНКО

Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ

Рада із забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти ХДМА

Протокол № 1 від «18» вересня 2025 р.

Позначення та скорочення:

ЄКТС – Європейська кредитно-трансферна система;

Л – лекція;

ПЗ – практичне заняття;

СР – самостійна робота

ОНП - освітньо-наукова програма

ОК освітній компонент

1. Місце освітнього компонента в структурі освітньо-наукової програми

Освітній компонент «Професійна етика науковця» за навчальним планом та освітньо-науковою програмою входить до циклу загальної підготовки.

Навчальний курс передбачає:

- лекції, під час яких викладаються ключові моменти та основні положення;
- практичні заняття для отримання необхідних вмінь і навичок використання аналітичного інструментарію та перевірки правильності розв'язання ситуаційних задач;
- самостійну роботу, що включає вивчення курсу по навчальним посібникам, нормативній та законодавчій базі, додатковим джерелам, підготовку відповідей на тестові і контрольні запитання.

Робочу програму «Професійна етика науковця» розроблено відповідно до навчального плану та освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії зі спеціальності G 8 «Матеріалознавство».

Освітній компонент «Професійна етика науковця» за навчальним планом та освітньо-науковою програмою входить до циклу загальної підготовки, тісно пов'язаний з освітніми компонентами «Філософія науки та інновації», «Науковий стиль української мови», а також спрямований на свідомому розумінні будувати свою фахову діяльність за принципами наукової об'єктивності та моральності.

Вивчення освітнього компонента “Професійна етика науковця” спрямовано на формування таких компетентностей:

Таблиця 1.1 Загальні та професійні компетентності відповідно до ОНП

№ з/п	Компетентність
ЗК1	Здатність планувати та управляти часом.
ЗК2	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
ЗК3	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
ЗК4	Здатність працювати в команді.
ЗК5	Оцінювання і прогнозування політичних, економічних, соціальних подій та явищ
ЗК6	Володіння державною та, як найменш, однією з іноземних мов на рівні професійного

	і побутового спілкування.
ЗК7	Уміння працювати в межах правового поля.
ЗК8	Здатність працювати в міжнародному контексті.
ЗК9	Здатність працювати автономно.
ПК6	Здатність застосовувати навички збору даних, вивчення, аналізу та узагальнення науково-технічної інформації за тематикою дослідження, розробки і використання технічної документації, основних нормативних документів з питань інтелектуальної власності, підготовки документів до патентування, оформлення ноу-хау. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті.
ПК7	

Таблиця 1.2 Програмні результати навчання, якими повинен оволодіти здобувач відповідно до ОНП

№ з/п	Програмний результат навчання
ПРН 01	Підготувати календарний план здійснення наукових досліджень за етапами
ПРН 02	Розробити план розподілу трудових ресурсів за окремими роботами
ПРН 03	Узагальнити плани управління матеріальними ресурсами для забезпечення наукових досліджень
ПРН 04	Розробити стратегічні плани щодо сфер застосування науково-дослідних розробок
ПРН 05	Скласти плани оперативного та тактичного управління дослідницькою діяльністю
ПРН 06	Вибрати технологію пошуку інформації
ПРН 07	Співвіднести інформацію для вирішення конкретних дослідницьких задач
ПРН 08	Побудувати інформаційні бази
ПРН 09	Аналізувати інформаційні бази
ПРН 10	Модифікувати набуті знання та навички
ПРН 11	Аргументувати нестандартні рішення в критичних ситуаціях
ПРН 12	Передбачати можливості для успішної реалізації інноваційних ідей
ПРН 13	Відходити від стереотипів, адаптуватися та діяти в новій ситуації
ПРН 14	Ідентифікувати, імітувати та копіювати навички виконання певних дій
ПРН 15	Поважати думку колег, в тому числі, якщо має іншу точку зору
ПРН 17	Дослідити фактори зовнішнього середовища, що впливають на ефективність роботи дослідника
ПРН 19	Рекомендувати методики прогнозування результатів наукової діяльності за умов впливу на підприємство політичних, економічних і соціальних факторів
ПРН 20	Спілкуватися та представляти ефективно дослідницькі ідеї в усній та письмових формах перед фаховою і нефаховою аудиторією
ПРН 21	Впорядковувати думки та ідеї в усній і письмовій формі державною мовою
ПРН 22	Відтворювати іншомовні професійні тексти
ПРН 23	Представляти думки та ідеї в письмовій формі іноземною мовою
ПРН 24	Дискутувати з іноземцями їх рідною мовою на побутовому рівні

ПРН 25	Визначити та реалізувати дослідницькі та проєктні цілі в межах правового поля
ПРН 26	Співвідносити інструменти реалізації дослідницьких задач з нормативно правовими актами
ПРН 27	Організувати зовнішньоекономічну діяльність з урахуванням міжнародних нормативно-правових актів
ПРН 28	Показати знання особливостей етикету при проведенні ділових зустрічей з іноземцями
ПРН 29	Продемонструвати стиль ділового спілкування при оформленні документів та ділової переписки з іноземними партнерами
ПРН 30	Встановити самостійно дослідницькі цілі
ПРН 31	Рекомендувати необхідні інструменти для реалізації дослідницьких та проєктних функцій
ПРН 33	Трансформувати теоретичні знання у практичну площину
ПРН 36	Застосувати принцип системності при встановленні цілей функціонування організаційнотехнічних систем
ПРН 41	Визначити критерії оцінювання складових ефективності функціонування організаційнотехнічних систем
ПРН 42	Спроектувати управлінські заходи щодо підвищення ефективності процесів керування організаційно-технічними системами
ПРН 43	Застосувати державні стандарти якості процесів, продукції на підприємстві
ПРН 44	Продемонструвати знання міжнародних стандартів якості (ISO)
ПРН 45	Підготувати проєктну інформацію у відповідності до встановлених законодавством правил і норм
ПРН 48	Застосувати знання й практичні навички щодо технікоекономічного обґрунтування вибору сировини, устаткування технологічних об'єктів та оптимізації параметрів їх функціонування
ПРН 49	Визначити оптимальні закони керування для багатовимірних систем та систем зі зосередженими або розподіленими параметрами

У результаті вивчення освітнього компонента аспіранти повинні:

- модифікувати набуті знання та навички;
- відходити від стереотипів, адаптуватися та діяти в новій ситуації;
- ідентифікувати, імітувати та копіювати навички виконання певних дій;
- поважати думку колег, в тому числі, якщо має іншу точку зору;
- допомагати колегам у формальній та неформальній обстановці;
- спілкуватися та представляти ефективно дослідницькі ідеї в усній та писемних формах перед фаховою і нефаховою аудиторією;
- показувати знання особливостей етикету при проведенні ділових зустрічей з іноземцями;

- демонструвати стиль ділового спілкування при оформленні документів та в діловій переписці з іноземними партнерами;

- урахувати психологічні та соціокультурні особливості співрозмовника задля створення умов позитивного ділового спілкування;

- творчо користуватися набутими знаннями в професійній діяльності.

2. Зміст навчального освітнього компонента

Опис освітнього компонента «Професійна етика науковця»

Таблиця 2.1 - Опис освітнього компонента

Термін вивчення освітнього компонента		Обсяг освітнього компонента		Розподіл академічних годин за видами занять очної та заочної форм навчання					Контроль знань			
Курс	Семестр	Всього академічних годин	Кредити ECTS	Аудиторні заняття				Самостійна робота	Вид індивідуального завдання	Модульні контрольні роботи	Залік	Іспит
				Лекції	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Семінарські заняття					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Загальна кількість академічних годин за очною формою	I	90	3	28	14			48	-	-	+	

На завершення вивчення освітнього компонента аспірант повинен **знати:**

- поняттєво-категоріальний апарат освітнього компонента ;
- значення, мету, функції та структуру науки;
- характеристики та особливості методів дослідження професійної етики;
- поняття про професійну етику, її ознаки, функції, мету, завдання;
- головні віхи розвитку професійної етики;
- сутність та комплекс вимог до професійного мовлення науковця;

- поняття наукової творчості, її ознаки, умови ефективності творчої діяльності;

- характерні особливості професійної етики науковця;

вміти:

- здійснювати аналіз висловлювань науковців;
- розуміти роль науки і статус ученого в суспільстві;
- мати цілісне уявлення про основні поняття та принципи етики вченого, засадничі положення документів світового наукового співтовариства
- дотримуватися етичних норм та стандартів;
- нести відповідальність за порушення етичних норм, прийнятих у науковому співтоваристві;
- готувати і виголошувати своє наукове дослідження у встановленій формі з дотриманням професійної етики.

3. Структура освітнього компонента за очною та заочною формами навчання

I курс – 1 семестр

Таблиця 3.1

№ з/п	Назва розділів та тем	Обсяг годин							
		Очна форма навчання				Заочна форма навчання			
		Лекція	ЛЗ	ПЗ	СР	Лекція	ЛЗ	ПЗ	СР
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Етика вченого як галузь етичного знання	2			6	2			10
2	Професійне самовизначення молоді як моральна, психолого-педагогічна та соціальна проблема	4		2	4				
3	Права та обов'язки науково-педагогічного, педагогічного і наукового працівника	4		2	6	2			10
4	Наукове обґрунтування понять професія і професіоналізм	2		2	4			2	18
5	Основні принципи педагогічної і наукової етики	2		2	10				
6	Мораль та етика молодого	4		2	6			2	10

	науковця								
7	Етика і культура міжособистісного спілкування	4		2	4				10
8	Спілкування як науково-практична проблема	2			4	2			10
9	Етикет в професійній культурі педагога. Імідж викладача в корпоративній культурі навчального закладу	2			2			2	10
10	Етикет спілкування із зарубіжними діловими партнерами	2		2	2				10
Всього		28		14	48	6		6	78

4. Рейтингова система оцінювання успішності аспірантів

Форми проведення занять: лекції, семінари, практичні заняття. Організація роботи слухачів передбачає поняттєво-категоріальний масив з кожної теми, контрольні питання та самостійні завдання, роботу з науковою літературою, а також розв'язання проблемних ситуацій та дослідно-творчих завдань.

Поточний контроль: здійснюється на заняттях через індивідуальне і фронтальне усне опитування, бліц-опитування; письмові самостійні роботи (реферати, есе); поняттєві диктанти, ведення термінологічного словника; практичні, індивідуальні та самостійні завдання; робота зі схемами, науковими текстами, словниками; розв'язання психологічних задач; взаємоконтроль слухачів у парах і групах; самоконтроль тощо.

Для оцінювання успішності аспірантів очної та заочної форм навчання використовується рейтингова система, яка передбачає розподіл балів за виконання всіх запланованих видів робіт. При цьому максимальна кількість балів при умові бездоганного виконання дорівнює 100.

У табл. 4.1 наведено накопичувальну рейтингову систему оцінювання знань аспірантів очної форми навчання.

Таблиця 4.1 Накопичувальна рейтингова система поточного оцінювання знань аспірантів очної форми навчання

Елементи навчальної діяльності	Кількість занять	Максимальний бал за вид роботи	Всього за семестр, бали
<i>Опрацювання контрольних питань тем лекцій</i>	14	4	56
<i>Виконання практичних робіт</i>	7	4	28
<i>Виконання індивідуального завдання на платформі LMS Moodle</i>		8	8
<i>Виконання підсумкової залікової роботи на платформі LMS Moodle</i>		8	8
Всього максимум за семестр			100

Таблиця 4.2. Графік самостійної роботи за очною формою навчання

№ з/п	Вид самостійної роботи	Години	Термін виконання	Форма та метод контролю
1.	Підготовка до практичних занять	14	щотижнево	Усне та письмове опитування
2.	Підготовка теоретичних питань (у тому числі питання, відведені на самостійне опрацювання)	10	щотижнево	Теоретичні питання, практичні та ситуативні завдання
3.	Виконання реферату	14	І раз в семестр	Усний захист
4.	Підготовка до заліку	10	В кінці семестру	Тестові та практичні завдання
Разом		48	-	-

Одним із елементів оцінювання навчальної діяльності є *опрацювання контрольних питань тем курсу (програмою передбачено 10 тем)*, що дозволяють визначити рівень засвоєння аспірантами теоретичних основ. Якість виконання завдань аспірантами оцінюється за такими критеріями: - правильна відповідь на теоретичне питання оцінюється від 0 до 4 балів:

- за повне розкриття теоретичного матеріалу – 4 балів;
- за неповне розкриття теоретичного матеріалу – 3 бали;
- за неповне і неточне розкриття теоретичного матеріалу - 2 бали;

за неповне, неточне розкриття теоретичного матеріалу - 1 бал;

Наступним елементом оцінювання навчальної діяльності є **виконання практичних робіт**. Для аспірантів очної форми навчання передбачено виконання 7 робіт на практичних заняттях, які оцінюються від 0 до 4 балів:

за правильне розв'язання практичного завдання з наданням повної відповіді – 4 балів;

за правильне розв'язання практичного завдання з наданням неповної відповіді – 3 бали;

за розв'язання практичного завдання з помилками та з наданням неповної відповіді - 2 бали;

за розв'язання практичного завдання з помилками та без надання відповіді - 1 бал;

Самостійна робота аспіранта є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом під час позааудиторної навчальної роботи. Відображає засвоєння в повному обсязі навчальної програми та послідовне формування самостійності, як риси характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні сучасної моделі науковця. Видом самостійної роботи аспірантів є **виконання індивідуального завдання**, яке відображає теоретичні і практичні знання, і може дати максимально 8 балів для здобувачів очної форми навчання та 20 балів для здобувачів заочної форми навчання при найвищій якості виконання. При зниженні якості індивідуального завдання знижується і загальна сума балів, що наводиться у табл. 4.3.

Таблиця 4.3. Розподіл балів оцінки індивідуального завдання для здобувачів очної форми навчання за показниками

Кількість балів за показник						Всього балів за індивідуальне завдання
Своєчасність виконання		Своєчасність захисту		Самостійність підготовки	Повнота викладення інформації	
вчасно	невчасно	вчасно	невчасно			
2	1	1	0	3	2	

Оцінювання виконання індивідуального завдання ведеться за наступними показниками: 1. Своєчасність виконання (відповідно до графіка). 2.

Своєчасність захисту (відповідно до графіка). 3. Самостійність виконання (в тому числі оцінка наявності або відсутності плагіату). 4. Повнота викладення інформації. Кожний із згаданих показників оцінюється певною кількістю балів, а оцінка всієї роботи – це сума балів за кожний з показників.

Наступною складовою комплексної оцінки *є виконання підсумкової залікової роботи на платформі LMS Moodle*. Загальна сума отриманих балів визначається пропорційно до якості виконаних завдань.

5. Засоби діагностики та питання для проведення підсумкового контролю знань аспірантів

1. Етика вченого як галузь етичного знання.
2. Поняття науки і наукової діяльності вченого.
3. Сутність та значення етики вченого. Основні етичні проблеми та перепони у наукових дослідженнях.
4. Основні моральні якості вченого.
5. Моральний вибір та свобода вченого.
6. Моральні права і обов'язки вченого.
7. Моральна справедливість та відповідальність вченого у сучасному світі.
8. Проблеми аморальності вченого.
9. Етико-правове регулювання наукових досліджень.
10. Міжнародне законодавство в сфері наукових досліджень.
11. Інтелектуальна власність та її етико-правовий аспект.
12. Законодавство України в галузі наукової та освітньої діяльності.
13. Моральність вченого та його специфіка.
14. Моральні цінності вченого.
15. Етичні конфлікти в науково-дослідницькій діяльності.
16. Честь, гідність, повага в науковій справі.
17. Етико-естетичний аспект діяльності вченого.
18. Етикет в науковій діяльності.

19. Естетизація дослідної роботи та її результатів.
20. Специфіка публічності персони вченого.
21. Актуальні проблеми етики науковця.
22. Моральні заборони в науці.
23. Суспільна реакція на наукову діяльність та її результати.
24. Етичний аспект ефективності діяльності вченого.
25. Специфіка взаємовідносин у науковому співтоваристві

Теми для рефератів, доповідей, презентацій

1. Моральні цінності у сучасному українському суспільстві.
2. Структурні елементи професійної етики та їх взаємозв'язок.
3. Професійна етика як важливий елемент структури професійної діяльності.
4. Професійна етика як теорія та практика.
5. Професійна етика та інші науки про мораль.
6. Методологічні принципи професійної етики.
7. Значення професійної етики для сучасної освіти.
8. Обов'язок та відповідальність у теорії та життєвому досвіді людини.
9. Професійна етика професіонала: її рівень та критерії оцінювання.
10. Тенденції розвитку професійної етики в сучасному суспільстві.
11. Професійна солідарність і корпоративність у світлі професійної етики.
12. Переконання. Переконаність. Ідеал.
13. Перепони взаєморозуміння в науковому товаристві.
14. Конфлікт авторитетів в науці.
15. Психологічний портрет «ідеального» науковця.
16. Місце та роль Кодексів честі у професійній та науковій діяльності вищих навчальних закладів.

6. Рекомендована література

Основна

1. Бралатан В. П. Професійна етика : навч. посібник / В. П. Бралатан, І. В. Гуцаленко, Н. Г. Здирко. К. : Центр учбової літератури, 2011. 251 с.
2. Василевська Т. Е. Етичні аспекти взаємовідносин між колегами у професійних колективах державних службовців: Зб. наук. праць / За заг. ред. В.І.Князева. Вип. 2. К., 2004.
3. Гасюк Л. М. Етика в українському вимірі // Вісник Черкаського державного університету: Психолого-педагогічні науки. 2000. Випуск 18. С. 23–28.
4. Малахов В. А. Етика : Курс лекцій : Навч. посібник. К. : Либідь, 2001. 384 с.
5. Малахов В. А. Етика спілкування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Либідь, 2006. 386 с.
6. Мовчан В. С. Етика: Навчальний посібник. – 3-тє вид., випр. і доп. К.: Знання, 2007. 412 с.
7. Мовчан В. С. Етика : Навч. посібник / В. С. Мовчан. 3-тє вид., випр. і доп. К. : Знання, 2007. 483 с.
8. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Кондор, 2008. 354 с.
9. Тофтул М. Г. Етика: Підручник. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І .Франка, 2011. 448 с.
10. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування: Навчальний посібник. 6-тє вид., випр. і доп. К.: Знання, 2007. 336 с.
11. Шеломенцев В. М. Етикет і сучасна культура спілкування. К. : Лібра, 2003. 424 с.
12. Щеломенцев В. Етикет і культура спілкування. К., Либідь, 1995. 403 с.

Додаткова

1. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. К. : Лібра, 2001. 400 с.

2. Малахов В. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник / В. Малахов. – К.: Либідь, 2006. – 384 с.

3. Попович М. Бути людиною. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2001. 223 с.

4. Словник з етики. К., Либідь, 2000. 191 с.

5. Філософський енциклопедичний словник. К. : Вид-во КНУ, 2000. 879с.

6. Ляшкевич А. Підвищення рівня ефективності спілкування в умовах війни шляхом застосування спеціальних методик. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 368 с. С. 191-194. https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_UDU.pdf

7. Ляшкевич А. Особливості інформаційно-методичного забезпечення здобувачів військово-морських закладів освіти в умовах невизначеності. Науково-практичний семінар з міжнародною участю. Науково-інформаційний супровід професійної підготовки фахівців в умовах невизначеності, 25 квітня 2024, Київ-Миколаїв. <https://chmnu.edu.ua/naukovo-praktichnij-seminar-z-mizhnarodnoyu-uchastyu-naukovo-informatsijnij-suprovid-profesijnoyi-pidgotovki-fahivtsiv-v-umovah-neviznachenosti-25-04-2024/>

8. Ляшкевич А. Стратегії впровадження штучного інтелекту в соціально-гуманітарних науках: перспективи та виклики для учасників освітнього процесу. Актуальні проблеми викладання освітніх компонент соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2024 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2024. 193 с. С. 86-89. https://drive.google.com/drive/folders/1dojxnq6v-pQgD51JeyH3M9-ahVRcv9Jv?usp=drive_link

9. Ляшкевич А. І. Роль партнерських відносин в оптимізації організаційно-педагогічних умов у військово-морській освіті для посилення національної безпеки. Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України : Матеріали XI Всеукраїнської заочної науково - практичної конференції (Київ, 25 квітня 2025 р.). Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. 227 с. С.113-114
https://drive.google.com/file/d/1hliJskvV4wsTlLImbsW20_LxO5EyGcud/view

Збірники наукових праць, енциклопедії, словники

1. Гасюк Л. М. До проблеми визначення сутності поняття «професійна етика» // Теоретичні питання освіти та виховання : Збірник наукових праць. 2001. Випуск 14. С.100–102.
2. Малахов В. А., Мулярчук Є. І., Жулай В. Д., Савельєва М. Ю. Цивілізаційні виміри моральності: Зміна парадигм / НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. К.: Наукова думка, 2007. 676 с.
3. Повна енциклопедія етикету / О. Кривошей (авт.-уклад.). — Донецьк: Глорія Трейд, 2010. 384с.
4. Честь, гідність та ділова репутація: можливості захисту: Збірник нормативних актів / С. А. Менюк (упоряд.). К. : Оріяни, 1998. 146 с.
5. Етнос і мораль у сучасному світі / Аболіна Т. Г., Єрмоленко А. М., Кисельова О. О. та ін. К. : Вид. ПАРАПАН, 2004. 200 с.
6. Закон України Про наукову і науково-технічну діяльність. Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>.
7. Драган Л. Професійна етика та культура педагогічних стосунків у сучасній школі // Директор школи. 2001. № 20.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Етичний кодекс ученого України
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text>
2. Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії і перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної

конференції. https://ivetua.science/images/Journals_IPTO/.../materialy-konferentsii-20160621.pdf

3. Хоружа Л. Етична компетентність // lib.npu.edu.ua/full_txt/V6420656051.doc

4. https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_UDU.pdf

5. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/25409>